

Tragom hercegovačke baštine

Učenici predmetne nastave u osnovnoj školi su istraživali i sačuvali kulturno naslijeđe svoga kraja (okolica Mostara i dio Hercegovine). Željeli smo sačuvati od zaborava običaje, proslave blagdana, tradicijske predmete, odjeću i obuću, jela i pića.

Pedagoška uvjerenja

Koračam prosvjetnim putem već dvije decenije. Prelazim razne prepreke, gubim ravnotežu u krivinama, sklanjam kamenje s puta, no oko sebe uvijek vidim boje, plavo nebo i sunčeve zrake koje me griju. Odrastao čovjek, moj nekadašnji učenik, zadovoljan, prihvaćen, radišan i sretan me čeka na kraju ceste.

Vjerovatno svaki dan čujete rečenicu: "Teška su vremena", posebno u prosvjeti. Lako ćemo se uhvatiti kako ponavljamo ovu izjavu, ne postavljajući protupitanje: "Pa, koja su to vremena bila laka?" Zasigurno ne ona nakon ratova, nakon našeg odrastanja uz bonove, redove, nestašicu, niti ona u, i nakon rata u 90-im? Uvijek će u nekom pogledu biti teških vremena i djece/učenika koja svojim velikim širom otvorenim očima gledaju u svoje učitelje.

Uvjeren sam da učitelj u svakom vremenu mora biti svjetionik i davati usmjerenja, podršku, znanje i ljubav. Iskonska uloga učitelja uvijek ostaje ista. On/ona je taj koji otvara vrata svijeta, širi vidike,

potiče i nosi svjetlo gdje god da dođe. Smatram da svaki učenik ima vrline, sposobnosti i vještine koje su ponekad skrivene ili zanemarene. Uvjerena sam da je naša misija da pronaći te dobre strane i ohrabriti dijete da pokaže i razvija svoje talente. Naravno, potrebno je mnogo znanja, strpljenja i nadasve ljubavi za taj proces. Nadalje, ako dijete okružimo lijepom riječju, knjigom, ako otkrivamo s njim druge kulture, slušamo glazbu, crtamo, učimo strane jezike to je zasigurno dobra baza i plodno tlo za njihov rast. Ukoliko učenike motiviramo, objasnimo važnost materije koju poučavamo te na koji način im ona može biti alat za život, uspjeh je zagarantiran.

POLAZIŠTA

U prosincu 2020. godine bila sam među 10 nominiranih nastavnika u BiH s inovativnom praksom "Mladi turistički vodiči". Moju praksu je nastavila voditi kolegica iz razredne nastave te još neke kolege u županiji. Budući da je interes učenika za sudjelovanje u "vodičima" bio velik i da sam uočila kako je realizacija izvannastavne aktivnosti bila uspješna odlučila sam se za daljnje istraživanje pozitivnih strana našeg kraja vraćajući se u prošlost. Željela sam istražiti i dati argumente na činjenicu da su grad Mostar i regija oduvijek bili vrelo kulture, uvažavanja drugog i različitog, suživota religija i naroda, bogatstvo običaja i bogate gastronomije. Željela sam objediniti naučeno iz predmeta povijesti, hrvatski jezik, vjeronauk i geografija s terenskom nastavom i živom usmenom predajom. Svoje zamisli o osnivanju sekcije pod nazivom Tragom hercegovačke tradicije sam iznijela na Učiteljskom vijeću škole i dobila podršku. Čarobna avantura otkrivanja baštine i tradicije našeg kraja je počela školskoj 2022./2023. godini.

CILJ I ŽELJENI ISHODI

Cilj sekcije je sačuvati od zaborava baštinu našeg kraja i prenijeti je na mlađe naraštaje.

Ishodi:

- definirati stare zaboravljene riječi ili izraze
- izraditi jelovnik starih zaboravljenih jela
- opisati izgled muške i ženske narodne nošnje
- povezati utjecaj naroda i kultura iz prošlosti te njihovih običaja s životom danas
- napraviti jedno tradicijsko jelo
- prezentirati tradicijska jela i pića našeg kraja
- posjetiti važne znamenitosti iz prošlosti (terenska nastava)
- zapisati i sačuvati od zaborava stare molitve, napjeve, gänge, recitacije, pjesme, usmene predaje i slično
- ostvariti suradnju s osobama i institucijama/udrugama koje se bave očuvanjem baštine
- izraditi plakat/prezentaciju o važnoj osobi iz našeg kraja
- krasnosloviti stihove "zaboravljenih pisaca"
- odati počast osobi/osobama čije vrijednosti/ime/kulturu baštinimo

DETALJAN OPIS REALIZACIJE

U rujnu 2022., 2023. i 2024. sam izradila Godišnji plan i program rada sekcije koji nam je bio smjernica za naše aktivnosti koje smo tijekom godine provodili. Budući da smo ostvarili mnogo aktivnosti, suradnji, prezentacija i obilazaka znamenitosti naš rad bih podijelila u nekoliko kategorija:

1. Očuvanje materijalne baštine

a) Članovi naše sekcije su marljivo tražili i prikupljali tradicijske predmete našega kraja. Kao rezultat toga u holu škole smo napravili Izložbu tradicijskih predmeta te su naši učenici posjetiteljima tumačili nazive za dijelove narodnih nošnji i starih predmeta. Josipa Šarac-Puljić prilog_1

b) Učiteljica Dijana koja potječe iz Ljubuškog kraja (Bekija) nam je donijela stare muške i ženske narodne nošnje te smo naučili nazive za dijelove narodnih nošnji i dodataka koji idu uz nošnju. Zna li Vi što znači "terluk, jačerma, džoka, jašmak, modrače, zobnica i šalvare"? Nakon prezentacije učenici su imali priliku odjenuti narodne nošnje i kušati starinske slastice "čupter i suhe smokve". Josipa Šarac-Puljić prilog_1

2. Očuvanje nematerijalne baštine

a) U suradnji s povjesničarem umjetnosti, gospodinom Antonom radili smo na projektu "zaboravljeni pjesnici našeg kraja". Uz pomoć profesora Antona i pregledavanje starih dokumenata i knjiga naišli smo na vrijedno saznanje da je u našem kraju, Iličima, živio prvi bosanskohercegovački esperantist, Nikola Bubalo. Zajedno s Bubalom u to doba (prva polovina 20. stoljeća) djelovao je tkz. Ilički poetski krug kojega su činili Ivan Ratimir Kljajo, Stanko Šarac i Stanko Kljajo. Nikola Bubalo je tvorac prvog rječnika esperanto jezika. Njemu u čast članovi sekcije su realizirali poetski dan te krasnoslovnili stihove. Josipa Šarac-Puljić prilog_5

b) Početkom studenog ove godine započeli smo s projektom "Druži se sa starijom osobom, zapiši usmenu predaju". Zadatak članova sekcije je bio da pronađu jednu stariju osobu, baku, prabaku, djeda i slično koja će im prenijeti molitvu, recitaciju, priču, napjev ili gangu iz njene/njegove mladosti ili djetinjstva. Učenica Aneta je otišla korak dalje i povezala posjet naše sekcije umjetnici Heleni Beljo koja "oživljava" ramske tetovaže te je fotografirala ruke svoje bake i prabake sa autentičnim tetovažama. prilog_2

Učenici su zapisali usmene predaje svojih bližnjih. Projekt će se nastaviti posjetom i druženjem u Domu za starije Miran san gdje planiramo realizirati izradu božićnih kolača s korisnicima doma, razgovor i zapisivanje usmene predaje.

c) U spomen rođenja i smrti pjesnika Ilije Jakovljevića po kojem naša škola nosi ime u listopadu su učenici zapalili svijeće ispred ostataka njegove rodne kuće u Podhumu te recitali stihove iz njegovih zbirki poezije. Ovaj čin poštovanja planiramo obilježavati svake godine. Josipa Šarac-Puljić prilog_5

3. Terenska nastava

a) Posjet Permakulturnom imanju Nešto više u Humilišanima (selo kod Mostara).

Učenici su imali priliku vidjeti voćnjak, povrtnjak, staklenik, dio za sušenje voća i ljekovitog bilja te "banku sjemena". Edukator i naš domaćin gospodin Muhamed nam je pokazao stare sorte voća i povrća te sjemena koja se skladište u "banci sjemena" s posebnim naglaskom na one sorte i sjemena koje su karakteristične za naš kraj. Tako da smo imali priliku kušati suhe smokve, jabuke, japanske jabuke i vidjeti sjeme raštike. Na kraju smo kušali domaći sok od rijetkih hercegovačkih trava i bilja (vrijesak, kadulja, lipa, sporiš i menta.) Josipa Šarac-Puljić prilog_3

b) Članovi sekcije Tragom hercegovačke baštine su bili gosti kod fra Ante Marića koji ih je pratio pri obilasku crkve i knjižnice franjevačkog samostana sv. Petra i Pavla u Mostaru. Josipa Šarac-Puljić prilog_2

Čitali su najmanju Bibliju, vidjeli kako su se otvarale i čuvale stare knjige, upoznali se sa radovima Bake Penavuše, stare hrvatske i bosanskohercegovačke kiparice, te još mnogo toga. Josipa Šarac-Puljić prilog_1

c) Nastavnica Ana Pehar je s članovima sekcije posjetila umjetnicu Helenu Beljo koja vodi obrt "Poppy bags" i koja se bavi očuvanjem ramskih tetovaža. Naime, motive tetovaža prenosi na odjevne komade i torbe. Učenici su uočili poveznicu između starog i suvremenog i važnost te načine očuvanja tradicije.

d) Svake godine članovi naše sekcije s kolegama učenicima iz sekcije Mladi turistički vodiči posjećuju Biskupski muzej u Mostaru. Kustosica Dora Sesar bi pri svakom posjetu pokazala postavke eksponata i pružila vrijedne informacije o istim. Tako su učenici imali priliku vidjeti stare inkunabule, ikone, misna odijela, arhitektonske nacрте poznatih građevina u gradu te prijedloge nacрта iz austro-ugarskog perioda koji nikada nisu ugledali svjetlo dana. Josipa Šarac-Puljić prilog_3

e) Budući da se u mjesecu listopadu obilježava rođenje i smrt Ilije Jakovljevića članovi naše sekcije zajedno sa sekcijom Mali turistički vodiči su posjetili rodnu kuću ovog pjesnika i odali mu počast. Nadalje, nastavnica Josipa je pripremila zanimljivosti o nekim znamenitostima Mostara koje smo obišli i na licu mjesta učili o njima. Svoj obilazak smo završili u svojevrsnom muzeju kave Cafe del Alma gdje nas je gospodin Jasmin dočekaо i naučio mnogo toga o vrstama kave i tradiciji ispijanja ovog napitka u Hercegovini. Ovaj objekt se nalazi u dijelu grada pod imenom Tabhana pa smo imali priliku vidjeti džamiju Tabačicu koja je poznata po tome što su je koristili samo vjernici koji su se bavili preradom kože. Na kraju smo se zasladili sokom od nane i rahat lokumom od ruže. Josipa Šarac-Puljić prilog_4

4. Gastronomija

a) U suradnji s Inicijativom građanki Mostara i JU Srednja ekonomska i ugostiteljska škola sudjelovali smo na radionici "Raštika, hraniteljica Hercegovine". Naučili smo mnogo o autohtonoj biljci koja je othranila naše predake. Na kraju smo kušali "zaboravljena jela" spravljena od raštike kao npr. pirjan od raštike, japrak,jalan japrak itd.Josipa Šarac-Puljić prilog_4

b) U okviru obilježavanja Dana kruha i zahvalnosti za plodove zemlje naši članovi zajedno sa spremačicom Milenkom su pravili tradicionalne hercegovačke uštipke koje su kasnije servirali uz hercegovački sir iz mijeha i sok od drenjka.

c) Nakon što smo gostovali na prezentaciji kuharice "Stara zaboravljena jela mostarske kuhinje" došli smo na ideju da sačuvamo od zaborava još neka stara jela. Izradili smo plakat na spomenutu temu u kojem smo istaknuli neka od jela, pića i slastica našeg kraja te sakupili recepte od naših baka/prabaka: ičija,pirjan, jalan japrak,ćufter,višnjap, himber, alva,smokvara itd.

d) U listopadu ove godine naša škola je ugostila učenike i nastavnike iz Učeničkih zadruga zagrebačke županije. Tom prilikom smo realizirali zajednički doručak s učenicima i učiteljima gdje su naši učenici predstavili jela i pića iz našeg kraja. Neka od tradicionalnih proizvoda smo darovali gostima.Josipa Šarac-Puljić prilog_4

EFEKTI; POSTIGNUTI REZULTATI

Učenici koji su sudjelovali u radu izvannastavne aktivnosti Tragom hercegovačke baštine mogu/znaju:

- objasniti stare izraze, riječi i nazive kao npr. jačerma, inkunabula, bukara, sepet
- imenovati stara zaboravljena jela i dati upute za izradu istih (ičija je...ćufter je...)
- imenovati dijelove i svrhu narodnih nošnji (npr. zobnica je ....džoka je...)
- samostalno izraditi jedno ili više tradicijskih jela (npr. hercegovački uštipci)
- povezati tradiciju i običaje sa današnjim vremenom (npr. znaju objasniti zašto su ženske osobe u Rami i zapadnoj Hercegovini imale tetovaže te kako danas koristimo te tetovaže u modnom dizajnu)
- sudjelovali su u znanstvenom istraživanju u arhivu
- posjetili su sve važnije institucije koje se bave očuvanjem tradicije
- očuvali su od zaborava zaboravljene usmene predaje
- izradili su prezentacije o obrađenim temama
- razvili su svijest o regiji i gradu u kojem živimo
- odali su počast osobama čije vrijednosti i ideje nasljeđujemo
- razvijali su timski rad, empatiju, socijalizaciju i samopoštovanje
- postali su ambasadori svoga grada i regije

Zanimanje za sudjelovanje u sekciji je veliko, učenici žele biti dijelom ovog projekta i jako su razočarani što sekcija godišnje može brojiti samo 20 učenika. Rezultat je provođenje izvanučioničke nastave na terenu, odmicanje od mobitela, doticaj sa stvarnom riječi, knjigom ili

osobom. Učenici su dobili iskustva i znanja koja će nositi kroz život i na taj način biti živi rasadnici kulture i baštine hercegovačkog kraja.

Dodatni komentari i sugestije drugim nastavnicima koji bi željeli implementirati ovu ideju

Gore navedenu praksu nije teško implementirati. Dovoljno je naći malo volje i želje u sebi te se osvrnuti oko svoje kuće, škole i lokalne zajednice. Zsigurno je i vaš kraj bogat povijesnim događajima, lokalitetima i u njemu žive osobe koje bi rado pomogle u radu sekcije. Živa riječ, terenska nastava, pa čak i jednostavan obrok i napitak s učenicima mogu učiniti veliku promjenu. Iskustveno učenje je ono što učenici žele i ono je pravi put ka njihovom razvijanju u kvalitetne osobe koje će jednog dana biti nosioci našeg društva i na kojima će počivati naša domovina Bosna i Hercegovina.

Josipa Šarac-Puljić prilog_1

Josipa Šarac-Puljić prilog_3

Tags

NIN 2024

Collections

Nominovane prakse

NIN 2024